

15. A RÓMAI BIRODALOM KÜZDELME

Dániel: 11,16-29.

I. Róma hatalmának kiterjesztése

Üdvtörténeti szempontból Róma akkor lép a történelem színpadára, amikor az egyiptomi király Róma segítségét kéri az északi király és szövetségeseivel szemben. Ebben az időben III. Antiokhos szövetségben állt V. Philipposz macedón királlyal. Ez a szövetség az Egyiptom ellen irányuló általános hadjáratra vonatkozik. Megegyeztek, hogy milyen területekre bontva osztják fel egymás között az Egyiptomhoz tartozó területeket. Hódításukat egyszerre indították Egyiptom ellen, de mindegyik a neki jutott területet támadta meg. Róma először V. Philippost állította meg i. e. 197-ben a kynoskephalai csatában, ahol döntő csapást mért a macedón király seregére. Második lépésként III. Antiokhost verte meg Róma, és kényszerítette visszavonulásra, ami együtt járt az elfoglalt egyiptomi területek visszaadásával. Így teljesedett be Dániel próféciaja, mi szerint *„senki sem lesz, aki ellene álljon”* (16. vers).

Az Istentől adott jóvendülés azonban minden esetben csak akkor foglalkozik a földi hatalmak történelmével, ha az valamilyen módon kapcsolatba kerül az üdvtörténet eseményeivel is. Ezért Dániel, Róma terjeszkedésével kapcsolatban megemlíti azt is, hogy ez a hatalom elmegy a dicső földre is, és ott is elvégzi a maga pusztító munkáját. *„Megállapodik a dicső földön, és megsemmisül az az ő kezétől”* (16/b. vers).

Rendkívül tömör szavakkal fejezi ki a prófécia azt, amit Róma tett a *„dicső földön”*, azaz Izráelben és Jeruzsálemben. Az első közvetlen kapcsolat i.e: 161-ben alakult ki Róma és a zsidó nép között, amikor a makabeusok Róma segítségét kérték IV. Antiokhos Epiphanes elleni küzdelemben. Később, amikor a főpapi méltóságon való osztozkodás miatt összeveszett egymással az uralkodói házból való két testvér, - Arisztobulosz és Hyrkanosz - egyikük Rómát kérte fel döntőbírónak a kettőjük vitájában. A vesztes fél hívei azonban fellázadtak Róma döntése ellen. Róma ekkor Pompeius által megtámadta és elfoglalta Jeruzsálemet. Sőt, Pompeius a templomot is megszenteltelenítette, mert a papság tiltakozása ellenére bement a szentek-szentjébe is. Végül pedig i.u: 70-ben Titus katonái nemcsak elfoglalták a lázadó várost, hanem teljesen le is rombolták azt. Ekkor teljesítette be Róma azt, amit Isten már előre látott a történelemből, vagyis hogy *„megsemmisül az az ő kezétől”* (16/b. vers).

Ebben az időben Nagy Sándor egykori birodalmából már csak Egyiptom nem tartozott a római uralom alá, mivel Róma egy félig-meddig szövetséges országgént kezelte Egyiptomot. A történelem eseményei azonban újra kedvező esélyt adtak Rómának ahhoz, hogy Egyiptom belügyeibe beavatkozzon, és az irányítás és döntés jogát gyakorolja felette. Amikor XII. Ptolemaiosz Auletész 51-ben meghalt, négy gyermeke közül kettőt jelölt meg, és nevezett meg a trón várományosaként. A

király által hátrahagyott végrendekezésben legidősebb fiát XIII. Ptolemaioszt, aki ekkor 12 éves volt, és leányát VII. Kleopátrát, aki ekkor kb. 16 éves volt, jelölte meg utódjaként a trónra. A végrendelet két példányban készült, és az egyiket Rómába küldték, személyesen Pompeiusnak, mint a végrendelező király barátjának. Ebből adódóan Pompeius a két gyermek gyámjának is tekintette magát, mint Róma triumvirátusának egyike.

Dániel írásában tökéletesen fogalmazódik meg a hódításra és az uralkodásra irányuló céltudatos római szándék; *„azután maga elé tűzi, hogy bemegy az ő egész országának erejével”* (17/a. vers). Ennek a szándéknak a megvalósulását két irányból is segítette a történelmi események kibontakozása. Egyik oldalról az egyiptomi események készítették elő ennek a lehetőségét. A két gyermekuralkodó között kitört viszályt Róma állította le, és mint a végrendeletben megjelölt gyám, jogot formált a trón körüli vita eldöntésére. Másik oldalról pedig a Római Birodalom belső helyzete is annyira stabilizálódott, hogy ekkor már gondolhatott politikai és katonai hatalmának megszilárdítására is a keleti részeken.

Amikor a Caesar és Pompeius közötti küzdelem Caesar győzelmével fejeződött be, Caesar egyedüli uralkodónak tekinthette magát a hatalmas Római Birodalomban, a triumvirátus másik két tagja már nem volt az élők sorában. Ekkor döntött Caesar úgy, hogy Egyiptomba megy, és ott is megerősíti politikai hatalmát, mivel a Rómának adott végrendelet erre a lépésre feljogosította.

Dániel tömören fogalmazza meg azokat a Róma és Egyiptom által megtett diplomáciai lépéseket, amelyek mögé szerették volna elrejtetni igazi szándékukat. Róma *„békés szándékot mutat”*-va vonult be Egyiptomba. De csak azért, hogy harc nélkül vehesse át a teljes hatalmat Egyiptom felett. Egyiptom pedig *„leányasszonyt ad néki, hogy megrontsa”* (17/b. vers). Ha ugyanis a Római vezér elfogadja a királylányt akár feleségül, akár szeretőként, Egyiptomnak nyert ügye van.

A prófécia üzenetéből azonban kitűnik az, amit a történelmi feljegyzések is igazolnak, hogy Egyiptom terve nem sikerült úgy, ahogyan szerette volna. Bár Caesar elfogadta Egyiptom ajándékát VII. Kleopátra személyében, de ez az ajándék nem tudta őt megrontani annyira, hogy az Egyiptommal kapcsolatos hatalmi törekvéseit feladja. Caesar halála után pedig a következő királyra Oktáviusra egyáltalán nem tudott hatni Kleopátra csábító szándéka. Amikor Kleopátra előtt egyértelművé vált, hogy Oktáviusra egyáltalán nem tud befolyást gyakorolni, akkor kudarcra elől öngyilkosságba menekült. Kleopátra fiait pedig Oktávius végeztette ki, és ezzel a Ptolemaidák dinasztiája teljesen megsemmisült.

II. „Észak” és „Dél” a Római Birodalomban

A fejezet 18. versétől kezdve azt a küzdelemsorozatot mondja el Dániel, ami a Római Birodalomban vezéregyéniségei között zajlott. Ettől kezdve „észak” és „dél” királyai által a Római Birodalom hadvezérei és császárai vannak jelképezve.

A Római Birodalom belháborújáról adott kinyilatkoztatás alapján első királyként Pompeiusra gondolhatunk. Ha valakiről elmondható, hogy *„fordítja orcáját a szigetekre, és sokat elfoglal”* (18. vers), akkor Őrá elmondható ez. A Pompeius által vezetett hadjáratok közül a tengeri kalózok elleni győzelmes hadjáratát lehet kiemelni, - i.e: 67-ben - amely leginkább azonosítható a próféciában adott kinyilatkoztatással, vagyis hogy *„fordítja orcáját a szigetekre”*. Ezt a hadjáratát a szenátus által rendkívüli hatalommal felruházott vezérként vezette.

„Ruházzák föl a hadvezért, aki erre megbízást kap, rendkívüli, korlátlan és a szenátustól független hatalommal, *imperiummal*. Engedtesse meg neki, hogy igénybe vegye úgyszólván az egész államkasszá, sorozhasson hadsereget.” (Szabó Árpád: Róma Jellemei 132,f.)

Pompeiusra kell alkalmazni ezt a leírást azért is, mert ebben a történelmi korban Ő volt az, akinek a nevéhez olyan cselekmény is kapcsolódik, amit a mennyei küldött *„gyalázatos”* (18/b. vers) cselekedetnek minősít. Pompeius volt az, aki Jeruzsálem elfoglalása alkalmával bement a zsidó templom legszentebb részébe, a szentek-szentjébe is, a papok minden tiltakozása ellenére, és így ezzel a tetteivel megszenteltségtelenítette azt. A prófétai üzenet azonban már előre jelzi, hogy ezért a *„gyalázatosságáért”* megfizet neki egy másik vezér. Később, amikor a Caesar elleni küzdelemben teljes vereséget szenvedett, akkor Egyiptomba menekült, ahol menedéket és szövetségest remélt találni. Az elé küldött egyiptomi hajón azonban orvul megölték, levágott fejét pedig elküldték Caesarnak.

A 19. vers az egyiptomi útról visszatérő Caesar pályafutását írja le nagyon tömören. *„Fordítja orcáját a maga országának erősségeire.”* (19/a. vers). Egyiptomból visszatérve Caesar hozzáfogott ahhoz az életműhöz, amely által a Birodalomban egy új uralkodási forma kialakulásának alapjait fektette le. Köztársasági helyzetéből Róma elindult a császárság felé.

„Őt magát a szenátus, meg a nép, már hazaérkezése előtt meghatározatlan időre diktátorrá, élethossziglan cenzorrá és 5 évre consullá választotta. Megadták neki azt a jogot is, hogy a legtöbb állami tisztségre saját embereit jelöltesse... A kiváltságoknak és a hivataloknak ez a halmozása egy személyre már világos jele volt annak, hogy megkezdődött az áttérés az egyeduradalomra.” (Szabó Árpád: Róma Jellemei 212,2.)

Dániel azonban úgy folytatja a kinyilatkoztatást, hogy *„meghanyatlik, elesik és nem találta meg.”* (19/b. vers). Ebben a leírásban felismerhetjük azt a sajátos körülményt, amely Caesar körül kialakult. Minél több önállóságot biztosított magának a politikai hatalom gyakorlásában, annál inkább egyedül maradt, elmagányosodott. Hízelgői körül vették ugyan, de senkire sem számíthatott komolyan. Ez a körülmény tette lehetővé azt, hogy éppen egy szenátusi ülésen hajtották végre a gyilkos merényletet, éppen a szenátorok egy csoportja, miközben a többiek döbbenet és megbénulva nézték végig az eseményt.

A jövendölést tehát akár szó szerint is lehet értelmezni, mert a törzsúrásoktól megsebzett Caesar valóban „*meghanyatlik, elesik*”. Ezek a kijelentések jelképesen is érthetőek, mert uralkodása utolsó éveiben a neki adott hatalom ellenére a tekintélye már egyre jobban „*meghanyatlott és elesett*”.

A prófécia nem tesz említést arról a zűrzavaros és bizonytalan időszakról, ami Caesar halála után következett be, hanem azonnal arra utal, hogy milyen lesz az a király, aki az előző helyébe fog támadni. „*Ennek helyébe jön az, aki adószedőt jártat végig az ország dicső földjén*” (20/a. vers). Augustus császárra ismerhetünk ebben a leírásban. Augustus volt az, aki újra és újra népszámlálást rendelt el az egész Birodalomban csupán azért, hogy kiszámíthatóbb, és ellenőrizhetőbb legyen az adószedés eredménye és munkája.

Az adószedésnek ez a módja jutott el egészen a „*dicső föld*”-ig, ahogyan Dániel írja, vagyis Júdea földjére is. Ilyen vonatkozásban már az újszövetségi iratokban is találunk segítséget ennek a királynak az azonosításához. „*És lőn azokban a napokban, Augusztus császártól parancsolat adaték ki, hogy mind az egész föld összeirattassék*” (Lk. 2,1.). Ezek az összeírások nemzetségi törzsek és családok szerint történtek, így Józsefnek és Máriának Betlehembe kellett utazniuk, mivel mint Dávid házának tagjait, csak Dávid városában írhatták össze adófizető polgárokként. „*Mennek azért mindenek, hogy beirattassanak, kiki a maga városába. Felméne pedig József is Galileából, Názáret városából Júdeába, a Dávid városába, mely Bethlehemnek neveztetik, mivelhogy a Dávid házából és háznépe közül való volt;*” (Lk. 2,3-5.).

Dániel azonban ennek a királynak is bejelenti a végét: „*De rövid időn megrontatik, noha nem haraggal, sem viadalban.*” (20/b. vers). A király megrontására mutató idővel kapcsolatban elég nagy a bizonytalanság. Leginkább azt a magyarázatot fogadták el, hogy Augustus váratlanul, azaz rövid idő alatt ment el az élők sorából. Mindvégig jó erőben volt, senki sem számított a halálára, mert nem volt még csak beteg sem. Róma trónján kivételes esetnek számított az, ha nem a haragosai és ellenségei ölték meg az uralkodót, illetve nem a harcmezőn veszítette életét. Augustusról azt mondja Dániel, hogy „*nem haraggal, sem viadalban*” fogja befejezni életét, és ez híven beteljesedett. Több mint 40 évig tartó uralkodás után békésen, ágyban halt meg.

Majd így folytatódik a prófécia: „*És ennek helyébe egy utálatos áll, akire nem teszik az ország ékességét; hanem alattomban jó, és hízelkedéssel jut az országhoz.*” (21. vers). Ez a bemutatás Tiberiusra irányítja figyelmünket. Főként Tiberius anyjának Liviának alattomos és képmutató hízelkedése eredményezte azt, hogy Augustus örökbe fogadta, és később a végrendeletében is Tiberiust nevezte meg örökösének.

Tiberius személyével és uralkodásával kapcsolatban többféleképpen is értelmezhető az, hogy Augustus „*helyébe egy utálatos áll*”. A történetírók feljegyzéseiből azt lehet látni, hogy Tiberiust közmegvetés és utálat vette körül lehetetlen természete és uralkodásának módja miatt, különösen uralkodása

második felében. Dániel könyvében azonban az „*utálatos*” szó mindig az Istennel, és az Isten ügyével szembekerülő ellenséges hatalomra van alkalmazva. (lásd: 11,31/b. 12,11.) Jézus is ilyen értelemben használta ezt a szót Rómára vonatkoztatva. „*Mikor azért látjátok majd, hogy az a pusztító utálatosság, amelyről Dániel próféta szólott, ott áll a szent helyen*” (Mt. 24,15.).

Tiberiussal kapcsolatban is azért kerül említésre ez a jelző, mert az ő uralkodása idején állította Isten választott népe azt, hogy: nekünk „*nem királyunk van, hanem császáruk*” (Jn. 19,15/b.), inkább egy halandó embert választottak vezetőjüként, mint Istent. A zsidóknak ez az istentagadása volt utálatos Isten előtt, ami viszont Tiberius uralkodásával volt kapcsolatban. De Tiberius igényelte is az alattvalótól ezt a minden hatalmasság között való elsőbbséget. Az emberek nem is merték volna az ellenkezőjét állítani, de ha valaki mégis meg merte tenni, akkor azt mint lázadót kivégezték. Ezért köti a zsidók istentagadását is Tiberius nevéhez a prófécia.

A 22. vers Tiberius császár igen nagy jelentőségű hadi sikereit foglalja össze tömören. Légiói valóban mindenhol megjelentek, ahol lázadás tört ki, vagy még éppen csak kilátás volt rá. Ezeket a provinciákat elárasztotta katonáinak serege, és minden ellenállást és lázadást megtört. „*Még egy szövetséges fejedelem*” megtöretése is az Ő idejében történt. Ez a szövetséges fejedelem azonos azzal a Messiás Fejedelemmel, vagyis Jézus Krisztussal, akiről Dániel már korábban is jövendölt, mint aki „*egy héten át sokakkal megerősíti a szövetséget*”, mint „*szövetséges fejedelem*” (9,25. 27.). Jézus golgotai halála ugyanis Tiberius uralkodása alatt történt, annak 18. évére tehető. Így teljesedett be a próféta jövendölése, hogy ekkor még egy szövetséges fejedelem is megtöretik. Ezt az eseményt énekelte meg Dávid a 22. zsoltárban. „*Mint a víz, úgy kiöntettem; csontjaim mind széthullottak; szívem olyan lett, mint a viasz, megolvadt belső részeim között. Erőm kiszáradt, mint cserép, nyelvem ínyemhez tapadt, és a halál porába fektetsz engemet. Mert ebek vettek körül engem, a gonoszok serege körülfogott; átlukasztották kezeimet és lábaimat. Megszámálhatnám minden csontomat, ők pedig csak néznek s bámulnak rám. Megosztóznak ruháimon, és köntösömre sorsot vetnek.*” (Zsolt. 22,15-19.).

A fejezet 23. versétől ismét egy képváltással találkozunk, mert a próféta itt újra visszatér olyan eseményekhez, amikről korábban már beszélt. Visszapillantva egyrészt azt mondja el, hogy mióta a zsidók megbarátkoztak a rómaiakkal, azóta ez utóbbiak hányszor cselekedtek az előzőek ellen csalárd módon. „*Mert a vele való megbarátkozás óta csalárdul cselekszik ellene, és reátör és győzedelmet vesz rajta kevés néppel*” (23. vers). Dániel azonban azt is elmondja, hogy ennek az elnyomó hatalomnak „*csak egy ideig*” (24/b. vers) adatik ez a lehetőség a korlátlan uralkodásra.

Vannak, akik az „*ideig*” szót a bibliai nap-év elv alapján (lásd: Dán. 7,25) meghatározott időegységnek tekintik, és különböző kiindulási ponttal, különféle következtetésre és eredményre jutnak. Valószínűbbnek tűnik viszont az, hogy Isten

ebben az esetben nem akart történelmi időpontot megjelölni, inkább csak mellékes tényként utalt rá, miszerint nem lesz vég nélküli ennek a hatalomnak az uralma sem. Ezt a következtetést erősíti az is, hogy a következő versekben Dániel kétszer is említést tesz arra vonatkozóan, hogy ezeknek a királyoknak Istentől rendelt ideje van, de kijelentésében határozatlanná teszi a beteljesedés időpontját. *„Mert a vég még bizonyos időre elmarad”* (27/b. vers). *„Bizonyos időben megjő”* (29/a. vers).

A történelmi visszapillantás második részében a Római Birodalom belső küzdelmét eleveníti fel a próféta. Dániel leírásában Antónius és Augustus élet-halál küzdelmének bemutatását ismerhetjük fel. Ebben a szakaszban Dániel azt is elmondja, hogy Róma császárainak emelkedését és bukását milyen körülmények között valósították meg kezdettől fogva: *„Akik az ő ételét eszik, megrontják őt”* (26. vers). Általában a saját háza népe, és asztalának társasága közül került ki gyilkosa is, és utóda is.

A jövődőlés üzenetéből azt is megérthetjük, hogy Róma nemcsak a szövetséges Fejedelmet töri meg, hanem az általa képviselt szövetséggel szemben is ellenséges magatartást tanúsít. *„De az ő szíve a szent szövetség ellen van, és ellene tesz.”* (28. vers). A történelmi feljegyzések pedig pontosan beszámolnak erről az ellenséges magatartásról. A római császárok keresztényüldöző politikájának eredményeként milliók veszítették életüket. Szinte hihetetlen, hogy Rómában az emberek szórakoztatását szolgálta a keresztény mártírok kegyetlen módon végrehajtott kivégzése.

Olyan utalást is találunk ebben a részben, amelyből arra lehet következtetni, hogy az i.u: 70-ben bekövetkezett Jeruzsálem elleni ostromot jövődőlésként említi meg Dániel. *„Bizonyos időben megjő, és délre megy: de nem lesz utóbb úgy, mint először volt.”* (29. vers). Az első ostromot ugyanis váratlanul abbahagyták a rómaiak, és a zsidók azt hitték, hogy vége az ostromnak. Nemsokára azonban visszatértek a római légiók, újra ostrom alá vették a várost, és miután elfoglalták, teljesen kifosztották és lerombolták.